

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКОВОЇ АКТИВНОСТІ КЕРІВНИКІВ ОВС У СТРЕСОВИХ УМОВАХ

Досліджено індивідуальні особливості поведінкової активності керівників ОВС у стресових умовах, виявлено та наповнено психологічним змістом кореляційні зв'язки типів поведінкової активності в стресових умовах з психологічними особливостями особистості. Окреслено шляхи впливу на поведінку керівника ОВС з метою збереження власного здоров'я та підвищення ефективності праці.

Ключові слова: стрес, поведінкова активність, психологічні особливості, самоставлення, самоінтереси, самовпевненість, самоприйняття, емоційна стійкість.

Постановка проблеми. Продовження національної революції, побудова національної Української держави та продовження процесу повалення режиму внутрішньої окупації висувають вимоги і до особистості керівника ОВС, до високої майстерності, професіоналізму у правоохоронній діяльності, гуманності, інших моральних рис, і його здоров'я. Діяльність керівників ОВС пов'язана з дефіцитом часу для ухвалення рішень, інтенсивними фізичними та психологічними навантаженнями, що вже робить їхню працю максимально стресогенною і емоційно високонапруженою. Поведінкова активність великою мірою залежить від когнітивних процесів, способу мислення і оцінки ситуації, знання власних ресурсів, ступеня вираження вмінь і навичок управління стресом. І в цьому закладено розуміння того, чому умови виникнення і характер поведінки в стресових умовах в однієї людини відрізняється від поведінки іншої людини в таких же умовах. Отже, постає проблема з'ясування взаємозв'язку індивідуальних особливостей поведінкової активності керівників ОВС у стресових умовах із їх психологічними особливостями.

Стан дослідження. Аналіз наукових джерел засвідчує, що дослідників дедалі більше цікавлять особливості прояву поведінкової активності у стресових умовах. У вітчизняній психології актуальна проблема поведінки особистості у стресі вивчалася в основному в контексті подолання екстремальних ситуацій. Виняток становлять концепція пошукової активності В. Роттенберга (1974) та нечисленні роботи, присвячені вивченню особистості та життєвого шляху (Анциферова, 1995; Лібіна, 1995). У зарубіжній психології вивчення поведінки

у складних ситуаціях ведеться в декількох напрямках. М. Фрідман і Р. Розенман (M. Friedman, R. Rosenman, 1975) детально описують особливості поведінки у стресових умовах і психосоматичні наслідки, до яких така поведінка призводить, зокрема типи поведінки «А», «АВ» і «Б». Аналіз цих та багатьох інших досліджень, зрештою, призвів до формування доволі стійкого переконання, що поведінка типу А і володіння особистісними особливостями цього типу є фактором ризику психоемоційного дистресу. Лазарус і Фолкмен (Lazarus, Folkman, 1984) підкреслюють роль когнітивних конструктів, що обумовлюють способи реагування на життєві труднощі. Коста і МакКрі (Costa, McCrae, 1992) акцентують на впливі особистісних змінних, що детермінують перевагу індивідом тих чи інших стратегій поведінки в складних обставинах. Лер і Томе (Lehr, Thome, 1993) приділяють велику увагу аналізу найбільш складних ситуацій, справедливо припускаючи сильний вплив контексту на вибір стилю реагування. Інтерпретація феноменів захисту та співволодіння пов'язана також з вивченням природи індивідуальної поведінки в контексті проблеми стресу (Сельє, 1991).

Окремі аспекти професійних стресів керівника в ОВС та їх профілактики вивчали такі науковці: Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка та інші, однак комплексне дослідження поведінки у стресових умовах керівників ОВС у Україні не здійснювалося, взаємозв'язки поведінкової активності з психологічними особливостями не встановлювались. Подальші розробки у цій сфері дадуть змогу віднайти шляхи впливу на поведінку керівника ОВС з метою збереження власного здоров'я, попередження психосоматичних захворювань та підвищення ефективності правоохоронної діяльності.

Мета статті – теоретичне та емпіричне дослідження зв'язку індивідуальних особливостей поведінкової активності керівників ОВС у стресових умовах із психологічними особливостями їх особистості, окреслення шляхів впливу на поведінку керівника ОВС з метою збереження власного здоров'я та підвищення ефективності праці.

Виклад основних положень. Найчастіше людина реагує на стресові ситуації неусвідомлено, несвідомими уявленнями про себе, про те, якою вона «повинна» бути, а також якими є і «мають бути» навколишні люди і світ. Ці стереотипи поведінки формують загальну життєву позицію людини. Частішає поява нових доказів того, що деякі життєві позиції можуть бути пов'язані з певними хворобами. Наприклад, М. Фрідман і Р. Розенман описують певний тип поведінки (життєву позицію), яка, на думку вчених, сприяє виникненню захворювань серця. Вони назвали таких, постійно напружених, що б'ються за своє місце в житті, людей «особистістю типу А» [8, с. 119].

Для особистості цього типу на поведінковому рівні характерний прояв активності, напруженості, амбітності, часто нестриманості в прояві почуттів, напористості і нетерплячості в досягненні мети. Під час зустрічі з перешкодами на шляху до досягнення обраної мети особистість типу А часто може проявляти не тільки наполегливість, але і агресивність. Однак ядром особистості є саме домінуюча мотивація першості та соціальної конкуренції. Численні дослідження констатують, що серцево-судинні захворювання (інфаркти, інсульти) трапляються у особистостей типу А значно частіше, приблизно у два рази, ніж у інших [6; 8; 9]. Тому поведінка типу «А» розглядається як фактор ризику дистресу.

Численні дослідження доводять, що, крім типів поведінки особистості, для яких властиві захворювання серця, існує велика кількість аналогічних характеристик особистості, що відповідають іншим захворюванням, наприклад, ревматоїдному артрити, виразці шлунка, бронхіальній астмі та циститу (у жінок), навіть таким, як грип чи ОРЗ та іншим [8; 9; 14].

Крім того, існує давня думка (майже два тисячоліття тому, в II ст. н. е., римський лікар Гален зважив на те, що життєрадісні жінки рідше хворіють раком, ніж жінки, що часто знаходяться в пригніченому стані), підтверджена доволі великою кількістю сучасних досліджень, що онкологічні хворі характеризуються теж подібними рисами [9]. 1701 року англійський лікар Гендрон у трактаті, присвяченому з'ясуванню природи і причин раку, указував на його взаємозв'язок із «життєвими трагедіями, що викликають сильні неприємності і горе» [9]. 1783 року Барроуз зазначав про причини цієї хвороби словами, що дуже нагадують опис хронічного стресу. У класичній роботі Нанна «Рак грудей» стверджується, що емоційні фактори впливають на ріст пухлини [9].

Дослідження Уолтера Хайла Уолса (1846), Клода Бернара (1895), Г. Сноу (1893), Лоуренса Лешэна підтверджують роль негативних емоцій у розвитку раку. Лоуренс Лешэн наголошує, що в онкологічних хворих виділяють ще такі риси, що вже до захворювання вони були схильні до почуттів безнадійності і беспорядності. Інші роботи підтверджують дані Лешена про те, що багатьом онкологічним хворим буває складно висловлювати негативні почуття. Вони відчувають необхідність завжди здаватися хорошими [9].

Для особистості типу «А» не сам собою неуспіх у соціальній конкуренції є фатальним і безумовним фактором психоемоційного дистресу, а те, як реагують на цей неуспіх інші. Як з'ясувалося, саме собою будь-яке зауваження неуспіху особистості типу А, підкреслення

і звернення уваги на її неуспіх у конкурентній соціальній взаємодії веде до зростання внутрішньої напруги. Для того, щоб викликати негативний ефект, це зауваження неуспіху необов'язково повинно мати характер негативного оцінювання (зневажливе ставлення, жартування), але воно може бути і нейтральним за формою або навіть може мати зовні позитивний характер (співчуття з приводу неуспіху, з акцентуванням уваги на ключових травмуючих дескрипторах «програш», «суперник», «поразка» і т. д.) [6; 8].

Сід вказати, що поширеність особистостей типу А неоднакова в різних соціокультурних популяціях і коливається в межах від 45% до 76%. Максимальна концентрація людей типу А спостерігається в містах соціально та економічно більш розвинених країн, а мінімальна – у селах, які знаходяться у слаборозвинених регіонах [6].

Форма відповіді на стресогенну дію виражається людиною відповідно до того, як вона продовжує взаємодіяти з ситуацією через процеси ідентифікації і оцінки сигналів, розроблення стратегії поведінки. Особистісна реакція у цьому процесі визначальна. За менш інтенсивної і повільної дії екзогенних чинників роль особистісної реакції виявляється виразніше. Тимчасова послідовність різних фізіологічних і біологічних реакцій більшою мірою обумовлена індивідуальними особливостями суб'єкта.

Оцінка стимулу, дії, ситуації, психологічна оцінка негативного сигналу за неможливості позбавлення від нього або невідповідності механізмів «унікнення стереотипного захисту» є визначальним чинником для класифікації подальшої комплексної реакції організму як стресової [2].

Як відомо, не сама собою дія як така є причиною подальшої реакції організму, а ставлення до цієї дії, її оцінка, причому негативна, заснована на неприйнятті стимулу з біологічної, психологічної, соціальною і інших точок зору індивіда. Якщо особа не визнає стимул шкідливим, будучи таким об'єктивно, він не є стресором [1, с. 151]. Отже, не зовнішні, а внутрішні індивідуальні психологічні умови і процеси є визначальними для характеру поведінкової активності.

В попередніх публікаціях вже було відзначено, що відмінності в сприйнятті ситуації як стресової можуть бути пов'язані зі змінами у фізіологічному стані або психічному статусі суб'єкта. У розвитку психологічного стресу провідне значення мають негативні емоційні стани, перенапруження, обумовлені негативними емоціями, конфліктними ситуаціями [2; 4; 15].

Отож, процес подолання стресу передбачає і безпосередні дії суб'єкта, і когнітивну роботу, що охоплює різні інтерпретації, емоції

і оцінки складності завдання, внутрішніх ресурсів суб'єкта, вірогідності успіху. «Цей тип когнітивної роботи Фішер називає «роботою незадоволення» і розглядає як засіб створення оптимістичної, орієнтованої на успіх установки, яка є основою контролю і ефективного управління стресом» [3, с. 459]. Г. Сельє також наголошував, що «Успіх завжди сприяє подальшому успіху, крах веде до подальших невдач. Навіть найбільші фахівці не знають, чому «стрес краху надії» за значно більшою ймовірністю, ніж стрес від надмірної м'язової роботи, призводить до захворювань (виразка шлунка, мігрень, високий кров'яний тиск і навіть просто підвищена дратівливість). Фізичні навантаження заспокоюють і навіть допомагають пережити душевні травми» [12]. На ці тези Г. Сельє посилається і автор концепції пошукової активності В. Роттенберг [11].

Згідно з концепцією В. Роттенберга, перед людиною, що досягла мети і задоволена ситуацією, відкриваються дві можливості: «вона може або ставити перед собою нові завдання (як це відбувається, наприклад, у процесі творчості), або зупинитися на досягнутому. Але саме в останньому випадку – за добровільної відмови від подальшого пошуку – і розвиваються раптом «хвороби досягнення». Якщо ж людина не припиняє діяльність, розпочинає вирішувати нові, нехай навіть дуже складні проблеми, її здоров'я залишається збереженим, хоча в процесі вирішення нових проблемних ситуацій вона може періодично відчувати гіркоту невдач» [10, с. 6].

В. Роттенберг робить такий висновок: «основний чинник, що впливає на стійкість організму, – не «знак» емоції, а характер поведінки, наявність або відсутність пошукової активності. Краще відчувати неприємні переживання, які стимулюють пошук, ніж перебувати в стані пасивності. Стійкі позитивні емоції виникають тільки в процесі пошукової поведінки. Припинення пошуку за високої вихідної потреби в ньому призводить до неможливості її задоволення з відповідними неприємними суб'єктивними переживаннями» [10, с. 8].

В. Роттенберг зауважує, що «Якщо потреба в пошуку своєчасно не сформувалася, низький рівень пошукової активності може не супроводжуватися негативними переживаннями, проте суб'єкт при цьому залишається підвищено вразливим до різноманітних шкідливих впливів» [10, с. 6].

Учений вважає, що передумови до пошукової поведінки вроджені і біологічно обумовлені. Вони можуть реалізуватися тільки за адекватного виховання.

Потреба в пошуку і здатність до пошукової поведінки формується на ранніх етапах індивідуального розвитку [10].

Дослідження індивідуальних особливостей поведінкової активності в стресових умовах керівників ОВС здійснювалось 2013 року на базі Інституту післядипломної освіти та заочного навчання ЛьвДУВС. В емпіричному дослідженні взяли участь 51 опитуваний – усі слухачі – це керівники ВДСБЕЗ та дільничні інспектори міліції з різних регіонів України, віком від 21 до 43 років. З них 48 чоловіків і 3 – жінки.

В емпіричному дослідженні було застосовано широкий діагностичний інструментарій, виміряно усі діагностичні показники (усіх 39) таких методик: «Комплексна оцінка проявів стресу», методика «Шкала соціальної адаптації» Холмса-Рея (СЖП – стресогенні життєві події), методика визначення рівня тривожності Тейлора), методики «Тест-опитувальник самоствавлення В. В. Століна, С. Р. Пантелєєва»), Бостонський тест, методика «Діагностика стратегій поведінкової активності в стресових умовах», методика 16 PF Кеттела).

У результаті з'ясовано, що досліджувана група осіб характеризується високою соціальною адаптацією, відсутністю у більшості працівників на час обстеження вираженого стресу, у більшості працівників виявлено середній рівень тривожності з тенденцією до низького. У всіх досліджуваних більшою чи меншою мірою розвинутий самоконтроль, спостерігається точність виконання соціальних вимог. Більшості досліджуваних властиві сила, емоційна стійкість, витриманість, спокій, флегматичність, у них тверезі погляди на життя, високо працездатні, реалістично налаштовані, емоційно зрілі, мають постійні інтереси, спокійні, реально оцінюють ситуацію.

Для емпіричного дослідження індивідуальних особливостей поведінкової активності керівників ОВС у стресових умовах було застосовано методику Дженкінса «Діагностика стратегій поведінкової активності в стресових умовах». Ця методика містить низку питань, що стосуються особливостей життя, активності в справах і спілкуванні або поведінки в емоційно напружених ситуаціях [8, с. 306]. Вона призначена для визначення типу А, Б чи АБ поведінкової активності у стресі.

Аналіз результатів за методикою-опитувальником Дженкінса «Діагностика стратегій поведінкової активності в стресових умовах», засвідчив, що 82,4% опитаних надають перевагу типу поведінки у стресовій ситуації «АВ», тобто це межа між типом «А» і «Б», для якої характерне прагнення до врівноваженої поведінки. Їм характерна активна і цілеспрямована діловитість, різнобічність інтересів, уміння збалансувати ділову активність, напружену роботу із зміною занять і уміло організованим відпочинком.

Застосування методів математичної статистики, а також аналіз здійснених кореляцій дозволив виявити взаємозв'язки показника

«Рівень стратегії поведінкової активності у стресових умовах» (див.: рис.): «Шкала самоінтересів» ($r = -0,23$), «Шкала самовпевненості» ($r = -0,36$), «Шкала самоприйняття» ($r = -0,22$), «03 Фактор С – «емоційна стійкість»» ($r = 0,20$), «09 Фактор L – «довірливість – підозрливість»».

Рис. Кореляції діагностичного критерію «Поведінкова активність у стресових умовах»

Психологічний зміст отриманих кореляцій полягає у тому, що з підвищенням рівня емоційної стійкості зростатиме тенденція до поведінки особистості за типом Б, тобто до раціональності, обережності, неквапливості, з помірною активністю особистості, емоційної стабільності у поведінці, порівняно стійкістю до дій стресогенних факторів. Розвиватиметься і надалі формуватиметься уміння пристосовуватися до різних видів діяльності.

Досліджуваний, що характеризується відвертістю, довірливістю, позитивною схильністю до інших, терпимістю, умінням вживатися з іншими, не заздрисний, такий, що лагодить з людьми і добре працює в колективі, буде більш схильний до поведінки типу «А». А от досліджуваний, який ревнивий, заздрисний, характеризується підозрливістю, якому властива пихатість, зарозумілість, інтереси якого зорієнтовані на свою особистість, який обережний в своїх вчинках, егоцентричний, схилитиметься до поведінки типу «Б».

Обернена кореляція зі шкалами методики «Тесту-опитувальника самоставлення» (В. В. Століна, С. Р. Пантелєєва) [13], а саме із «самоінтересу», «самовпевненість», «самоприйняття», може свідчити про те, що зі збільшенням інтересу до себе, самовпевненості та самоприйняття стратегія поведінкової активності прямуватиме до стратегії особистості типу «А».

Самоставлення – це важлива психологічна категорія, яка тісно пов’язана з пізнавальною та моральною сферами особистості й посідає центральне місце у психологічній регуляції діяльності. Через зріле ставлення до себе людина може реально впливати на своє життя і життя інших, розумно організовувати життєвий процес, передбачати життєві події та їх результати.

Природа самоставлення не замикається внутрішнім простором особистості, а через мотиви зв’язується з реальною життєдіяльністю суб’єкта.

Отримані кореляції засвідчують, що:

- за збільшення близькості до себе, зокрема інтересу до власних думок і почуттів, готовності спілкуватися з собою «на рівних», впевненості у своїй цікавості для інших;

- за збільшення самовпевненості як негативної моральної риси, що поєднує й інші більш конкретні моральні недоліки: гордовитість, пихатість, зневажливість, де внутрішнім її підґрунтям є нерозсудливість як центральна ознака розуму суб’єкта, коли йому складно погодитися з власною розумовою недосконалістю, з неточністю та недостатньою глибиною знань, якими він володіє (звідси й установка на перебільшення своїх інтелектуальних можливостей, що породжує істотні моральні хиби, зокрема зарозумілість, зазнайство, схильність до образи тощо; враження, що самовпевнена особистість живе в індивідуальній непроникливій оболонці, що не дає їй змоги повернутися до соціального простору й відчутти його різноманітні імпульси);

- за бачення в собі переважно недоліків, низької самооцінки, готовності до самозвинувачення поведінкова активність тяжітиме до стресової типу «А», тобто виникатиме перебільшена потреба в діяльності, невміння дистанціюватися від роботи, розслабитися; бракуватиме часу для відпочинку і розваг; спостерігатиметься постійне напруження душевних і фізичних сил у боротьбі за успіх, висока мотивація досягнення при незадоволенні досягнутим, завзятість і надактивність у досягненні мети часто відразу в декількох сферах життєдіяльності, небажання відмовитися від досягнення мети, незважаючи на «поразку»; невміння і небажання виконувати щоденну ґрунтовну

і одноманітну роботу; нездатність до тривалої і стійкої концентрації уваги; нетерплячість, прагнення робити все швидко: ходити, їсти, говорити, ухвалювати рішення; енергійне, емоційно забарвлене мовлення, що підкріплюється жестами й мімікою і що часто супроводжується напруженням м'язів обличчя та шиї; імпульсивність, емоційна нестриманість у суперечках, невміння до кінця вислухати співрозмовника; схильність до конкуренції, агресивність у ставленні до суб'єктів, що протидіють здійсненню їх планів; прагнення до домінування в колективі або компаніях, легка фрустрованість зовнішніми обставинами і життєвими труднощами.

Висновки. Отож, такими індивідуальними особливостями, що прямо впливають на поведінку керівників ОВС у стресових умовах, є емоційна стійкість, рівень довірливості чи підозрливості, обернені взаємовпливи самовпевненості, самоінтересів та самоприйняття. Зі зростанням емоційної стійкості збільшуватиметься тенденція до типу поведінкової активності «Б», що передбачає більш адаптивний та корисний для здоров'я спосіб реагування на стрес.

Також зростатиме тенденція до безстресового реагування за зменшення надмірної довірливості, самоприйняття, самоінтересів та самовпевненості.

Отримані результати доводять, що для того, щоб поведінка представника керівного складу ОВС була більш урівноваженою, раціональною і пошуковою активною, слід розвивати адекватне їх самоставлення, тобто самоприйняття, самовпевненість і самоінтерес, а також підвищувати емоційну стійкість і пильність. Це вимагає ефективної ґрунтовної психологічної роботи не тільки професійних психологів із керівниками та командирами у підрозділах, а також у цілому зміні системи і форми роботи з особовим складом на рівні міністерств і відомств.

Кадровим апаратам під час призначення на керівні посади та зарахування співробітників у резерв на висунення на керівні посади, здійснення професійного психологічного відбору з метою профілактики професійного стресу керівників ОВС доцільно було б ураховувати отримані результати і не допускати до служби на керівних посадах людей занадто самовпевнених, пихатих, надто довірливих, із неадекватним самоставленням, емоційно нестійких, оскільки наявність таких психологічних особливостей у керівника може призвести насамперед до психосоматичних захворювань у нього, а також до зниження ефективності правоохоронної діяльності загалом.

Перспективи дослідження. Подальшими дослідженнями маємо намір емпірично виявити взаємозв'язки індивідуальних психологічних

особливостей керівників ОВС із особливостями їх когнітивної регуляції емоцій.

1. Бодров В. А. Роль личностных особенностей в развитии психологического стресса / В. А. Бодров // Психические состояния: хрестоматия. – СПб.: Питер, 2000. – С. 151.
2. Бодров В. А. Психология и надежность: человек в системах управления техникой / В. А. Бодров, В. Л. Орлов. – М.: Институт психологии РАН, 1998. – 288 с.
3. Борневассер М. Стресс в условиях труда / М. Борневассер // Психические состояния: хрестоматия. – СПб.: Питер, 2000. – С. 459.
4. Водолянова Н. Е. Психодиагностика стресса / Н. Е. Водолянова. – СПб.: Питер, 2009. – 336 с.
5. Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования / Р. Лазарус // Эмоциональный стресс. – Л.: Лениздат, 1970. – С. 202.
6. Личность типа «А» как психологический феномен. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://murzim.ru/psihologija/psihologija-izuchenija/lichnosti/10565-lichnost-tipa-a-kak-psihologicheskij-fenomen.html>
7. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика: справочник практического психолога / И. Г. Малкина-Пых. – М.: Эксмо, 2005. – 992 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ibib.ltd.ua/strategii-povedeniya-pri-35773.html>
8. Психология среднего возраста, старения, смерти / под ред. члена-корресп. РАОА А. А. Реана. – СПб.: Прайм ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://books.google.com.ua/books?id=zbqjmnos...>
9. Психотерапия рака. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://bmod.by/index.php?option=com_content&view=article&id=24:2012-12-12-13-18-37&catid=11:2011-01-09-12-47-11&Itemid=38
10. Ротенберг В. Сновидения, гипноз и деятельность мозга / Вадим Роттенберг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://royallib.ru/read/rotenberg_vadim/snovideniya_gipnoz_i_deyatelnost_mozga.html#20480
11. Селье Г. Стресс без дистресса; пер. с англ. / Ганс Селье. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://bookz.ru/authors/sel_e-gans/distree/page-2-distree.html
12. Тест-опросник самооотношения / В. В. Столин, С. Р. Пантелеев. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://psylist.net/praktikum/00111.htm>
13. Хей Л. Я могу стать счастливой / Л. Хей. – М.: Олма Медиа Групп; Олма-Пресс, 2007. – 192 с. – «Здоровье и счастье в моих руках».
14. Цигульська Т. Ф. Загальна та прикладна психологія: як допомогти собі та іншим: курс лекцій / Т. Ф. Цигульська. – К.: Наукова думка, 2000. – 191 с.

Наугольник Л. Б. Индивидуальные особенности поведенческой активности руководителей МВС в стрессовых условиях

Исследовано индивидуальные особенности поведенческой активности руководителей ОВД в стрессовых условиях, обнаружено и наполнено психологическим содержанием корреляционные связи типов поведенческой активности в стрессовых условиях с психологическими особенностями личности. Очерчено пути влияния на поведение руководителя ОВД с целью сохранения собственного здоровья и повышения эффективности труда.

Ключевые слова: *стресс, поведенческая активность, психологические особенности, самоотношения, самоинтерес, самоуверенность, самопринятие, эмоциональная устойчивость.*

Naugol'nik L. B. Individual features of behavioral activity of leaders of law enforcement bodies in stressful situations

This article deals with the individual characteristics of behavioral activity of leaders of LIB in stressful situations, regarded the concept of investigatory activity by B. Rottenberg and behaviors of the individual by M. Friedman and R. Rozenmanom, are filled with psychological content and correlation types of behavioral activity in stressful situations concerning psychological characteristics of individual. Outlines ways to influence the behavior of the head of the police in order to maintain their own health and professional growth.

Continuation of the national revolution, the making the national Ukrainian state and continuation of the process of overthrowing the regime of internal occupation impose requirements as to the identity of the head of the police to excellence and professionalism in law enforcement, as well as to his health and to the investigatory activity. Leaders of LEB is under the highly emotional stress. Behavioral activity largely depends on cognitive processes, thinking and assessment of the situation, knowledge of own resources, the degree of expression skills and stress management skills.

These results suggest that in order to conduct the representatives of the police was more balanced, rational and yet active search, they need to develop adequate self-acceptance, self-confidence and self interests and increase alertness and emotional stability. This requires effective serious psychological work not only as professional psychologists with leaders and commanders of divisions and, in general, changes in systems and ways of working with staff at the level of ministries and departments.

Key words: *stress, behavioral activity, psychological characteristics, self-assurance, self-confidence, self-acceptance, emotional stability.*

Стаття надійшла 30 травня 2014 року